

MENKUL KIYMETLER VE VERGİLENDİRİLMESİ

MENKUL KIYMETLERDEN HİSSE

SENETLERİNİN VERGİ KANUNLARI

AÇISINDAN DURUMU

Zeki YUMBUL*

I. MENKUL KIYMET

Nakdi sermaye veya para ile ifade edilen değerleri temsil eden kayıtlara menkul kıymet adı verilmektedir.

Literatürde en yaygın olarak bilinen menkul kıymet hisse senetleri ve tahvillerdir. Fakat günümüzde menkul kıymet çeşitleri çok artmış bulunmaktadır. Menkul kıymetleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Hisse senetleri
- Hisse senedi türevleri
- Geçici ilmuhaberler
- Yeni pay alma kuponları
- Tahviller
- Tahvil türevleri
- Tahvil faiz kuponları
- Hazine bonoları
- Gelir ortaklığı senetleri
- Katılma intifa senetleri
- Kâr ve zarar ortaklığı belgeleri
- Banka garantili bonolar
- Banka bonoları
- Finansman bonoları
- Alacak senetleri
- Tertip halinde çıkarılan ve 2 yıl veya daha uzun süreli ipotekli borç ve irat senetleri

(*) Vergi Denetmeni

- İktüzüğünde kurucu dışındaki aracı kuruluşlarca serbestçe alım satımı öngörülen A tipi yatırım fonu ka-tilma belgeleri. (1)

Menkul kıymetlerin sahiplerine sağladığı gelir, menkul sermaye iradidir. Menkul sermaye iradı para veya nakdi sermaye ile temsil edilebilen değerlerden meydana gelmelidir. Para ile temsil edilen değerler, hisse senedi, tahvil, mevduat sertifikası ve benzeri menkul değerlerdir. Menkul sermaye iradı sahibinin ticari, sınai ve mesleki faaliyetleri dışındaki faaliyetlerden elde edilmiş olmalıdır. Bilindiği gibi para veya nakdi sermaye ile temsil edilebilen değerlerden meydana gelen sermaye, sahibi tarafından ticari, zirai veya mesleki faaliyetlerin yürütülmesinde kullanılırsa, buradan elde edilen kazanç ticari, zirai veya serbest meslek kazancı olur. Çünkü burada, sermayenin yanına emek faktörü de katılmış bulunmaktadır. Oysa ki, şahsi servet niteliğindeki bu paraların, hisse senedi, tahvil vb. gibi yerlere yatırılması karşılığı elde edilen gelirler, menkul sermaye iradı olarak kabul edilir.

Yaratılan sermaye dolayısıyla temettü, faiz, kira veya benzeri bir irat elde edilmiş olmalıdır. Buradaki kira kavramından amaç, gayrimenkul kirası olmayıp, nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerin kirasıdır. Kanun koyucu kira kavramını kullanmakla, uygulamada gelirin adlandırılmasında yapılabilecek su-

istimal veya yanlış yorumları önlemek istemiştir.

II- GELİR VE KURUMLAR VERGİSİ KANUNLARINA GÖRE MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

Menkul kıymetlerin iradlarının vergilendirilmesi ile ilgili ana hükümler 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunun 75, 76, 85, 86, 87, 94 ve mükerrer 39 ncu maddelerinde yer almaktadır. (Mükerrer madde 39, 3946 sayılı kanunun 38 nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere)

Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının diğer bazı maddelerinde de menkul kıymet iradlarının vergilendirilmesi ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

- Gelir Vergisi Kanunun 75 nci maddesinde, menkul sermaye iradının tanımı yapılmış ve hangi gelir unsurlarının menkul sermaye iradı sayıldığı açıklanmıştır.

- 76 nci maddede, menkul sermaye iradı sayılmayan gelir unsurları belirtilmiştir.

- 85, 86 ve 87 nci maddelerde, menkul sermaye iradlarının yıllık gelir vergisi beyannamesi karşısındaki durumlar açıklanmaktadır.

- 94 uncu maddede, vergi tevkifatına tabi tutulan menkul sermaye iradlar yer almaktadır.

- Mükerrer 80 nci madde de değer

(1) Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu

artış kazançlarına getirilen alt limitler ve diğer şartlar açıklanmıştır.

- Madde 81 de ise safi değer artışının hesaplanma şekli belirtilmiştir.

Menkul sermaye iradlarının büyük bir çoğunluğu Gelir Vergisi Kanununda 3239 sayılı kanunla yapılan değişikliklerden sonra, genellikle yıllık beyannameye dahil edilememekte, tevkif yoluyla vergilendirilmektedir. Aşağıda menkul sermaye iradlarından hisse senetleri açıklanmaya çalışılacaktır.

III. HİSSE SENETLERİ

A- Hisse Senetlerinin Tanımı ve Nitelikleri

Literatürde esham, aksiyon, pay senedi veya sadece hisse adı altında kullanılan hisse senetleri;

Anonim ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket ortaklarının şirketteki paylarını gösteren ve belirli bir meblağı temsil eden kıymetli evrak niteliğindeki senetlerdir. (2)

Hisse senedinin hukuki ve iktisadi, özellik ve nitelikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. (3).

- Hisse senedi, şirket sermayesinin belirli bir kısmını temsil eder, sahibine her türlü ortaklık haklarından yararlanma imkanı verir.

Bu haklar;

- a) Şirket kârından pay alma hakkı
- b) Şirket yönetimine katılma hakkı

c) Oy kullanma hakkı

d) Rüçhan hakkı

e) Tasfiyeden pay alma hakkı

f) Şirketin faaliyetleri hakkında bilgi edinme hakkı.

- Hisse senedi aynı zamanda şirkete özkaynak niteliğinde finansman sağlayan bir araçtır.

- Hisse senetleri diğer menkul değerler gibi hakkı temsil eden belgelerdir. Bu belgelerin üçüncü şahıslara devri, üzerinde yazılı değer ve bağlı hakları da devir anlamına gelir. Yani hisse senedinde bağlı haklar, hisse senedi olmaksızın devredilemez.

- Şirket bakımından her hisse senedi bir "hukuki birim" oluşturur. Bu sebeble hukuken bölünmesi mümkün değildir. Bir hisse senedinin birden fazla sahibi varsa bunlar şirkete karşı haklarını ancak ortak bir temsilci aracılığıyla kullanabilirler. (TTK Md. 400)

- TTK 399/1 maddesi gereğince hisse senedi en az 500 TL. değerinde olmalıdır.

- Hisse senetlerinin içerik ve kapsamı TTK'nun 413 maddesinde tespit edilmiştir.

Hisse senetlerinin sahibine sağladığı haklar içinde önemli haklardan biri de yönetim hakkıdır. Bu hak, şirket yönetim kurulunu seçmek ve hatta bu kurula seçilmektir. Şirket

(2) Prof. Dr. Selahattin Tuncer, Türkiye'de Sermaye Piyasası.

(3) Yılmaz Ulusoy, Hisse Senetleri 20-21 Nisan 1984 tarihli Sermaye Piyasası seminerine sunulan tebliğ metni.

genel kurulu, şirketin ana organı olarak hemen her konuya müdahale edebilir. Ancak yönetim hakkı, genel kurulun çoğu kez adi çoğunluğu ile sağlandığından şirket sermayesinin %51'ni elinde bulunduran ya da bulunduranlar yönetime sahip olabileceklerdir. Fakat sermayenin geniş bir tabana yayılması halinde, yönetim hakkı çoğu örneklerde ilginç bir görünüm almakta ve bazı şirketlerde %10'luk oy ile yönetimin ele geçirilebildiği görülmektedir. Gerek ana sözleşmeye konulacak özel hükümlerle, gerek bazı hallerde yasal müdahalelerle azınlık paylarının yönetimde seslerini duyurabilmeleri sağlanabilmektedir. (TTK md. 341, 348, 366, 367).

Hisse senedi sahibinin önemli haklarından biri de "rüçhan hakkı"dır. Bu sermaye artırımında yeni sermayeden eldeki her bir hisseye karşılık artırılan oranda nominal bedel veya nominal bedelin üzerindeki primli fiyattan yeni hisse senedi alma hakkıdır. Bu hak, şirketin Sermaye Piyasası Kanununa uygun olarak belirlediği bir süre içinde, eski hisse senetlerinin şirkete ibrazı yoluyla kullanılır. Bir şirketin çıkardığı hisse senedi sayısı, ödenmiş veya çıkarılmış sermayesinin 1.000 TL.'ye bölünmesi ile bulunur.

Hisse senedinin getirileri incelendiğinde, başlıca üç avantajı olduğu görülmektedir.

a) Temettü geliri

b) Zaman içinde hisse senedinin değerinde meydana gelen artış,

c) Rüçhan hakkı satışından elde edilen gelir.

B- Hisse Senedi Çıkaracak Kuruluşlar

Hisse senetleri sadece sermaye şirketi niteliğinde olan anonim şirketler ve anonim şirket statüsünde kurulan diğer şirketler tarafından çıkarılabilir. Ayrıca özel kanunlarla kurulan bazı kuruluşlarda hisse senedi çıkarabilir.

Hisse senedi ihraç edebilecek şirket ve kuruluşlar;

- Anonim şirketler

- Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler (SPK'nun 4. maddesi uyarınca sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıkların hisse senetleri halka arz yoluyla satılamaz.)

- Özel kanunla kurulan kurumlar (T.C.M.B., Bankalar, anonim şirket şeklinde kurulmuş iktisadi devlet teşekkülleri, Kamu İktisadi Teşekkülleri, bağlı ortaklıklar, sigorta şirketleri vs.)

C- Hisse Senedi Türleri

Hisse senetleri TTK'nun 409. maddesine göre hamiline veya nama yazılı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bu ayrımın dışında hisse senetleri çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.

- Hamiline ve Nama Yazılı Hisse Senetleri :

Bu ayrımın önemi hisse senetlerinin devir işlemlerinde ortaya çıkmaktadır. Hamiline yazılı his-

selerde devir işlemi teslimle tamamlanırken, nama yazılı hisselerin devir işlemlerindeki ayrıntılar nedeniyle devir ciro edilmiş senedin devir alana teslimi ve şirketin pay defterine kaydedilmesi ile mümkün olmaktadır.

Esas sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça anonim ortaklıklar sisteminde aslanan nama yazılı hisse senetleridir. Bu hisse senetlerinin ortak sayısının tespitinde, ortakların tanınması ve takibinde, malvarlığının korunmasında, ortaklığın yabancılaştırmasının önlenmesinde, senedin kaybolması halinde, genel kurul toplantısına katılmada, vergi kaybını önlemede çeşitli yararları bulunmasına karşılık, ortaklık payının devrindeki güçlükler, halka açılmayı engelleme, gizliliği sağlayamama bakımından sakıncaları vardır.

Senedin hamili kim ise, o kim-
senin hak sahibi sayılacağı anlaşılan
hisse senetleri hamiline yazılı hisse
senetleridir. Hamiline yazılı se-
netlerin gerçek anonimliği sağlama,
devir kolaylığı, sınıai mülkiyetin yay-
gınlaşmasına yardım etme, tasarruf
sahibi açısından gizlilik temin etme
gibi yararı bulunmakla birlikte, se-
nedin kaybedilmesi ve çalınması ha-
linde, hak sahipliğinin ka-
nıtlanmasındaki güçlükler, genel
kurul toplantılarına ilgisizliği teşvik ve
güç boşluğu doğurma, senet üze-
rinde, rehin, intifa haklarının ku-
rulması için senetlerin teslimi zo-
runluğu bakımından sakıncaları bu-
lunduğu söylenebilir.

- Adi ve İmtiyazlı Hisse Senetleri

Hisse senetleri, ana sözleşmede aksine hüküm yoksa sahiplerine eşit haklar sağlarlar. Bu tip hisse senetlerine adi hisse senetleri denir. Bir kısım hisse senetleri ise adi hisse senetlerine nazaran kara iştirak ve genel kurulda oy kullanma bakımından TTK'nun 401. maddesine dayanılarak ana sözleşme ile sahiplerine imtiyazlı haklar tanıyabilir. Esas sözleşme ile imtiyazlı hisseler kardan belli oranda özel temettü dağıtımını öngörebilir, rüçhan hakkı kullanımında, oy hakkında, tasfiye sonucuna katılmada, organ üyeliklerinde aday göstermede, tesislerden yararlanmada, bazı ayrıcalıklar tanıyabilir. Ancak Menkul Kıymet Ortaklıkları imtiyazlı hisse senedi çıkaramazlar.

- Bedelli ve Bedelsiz Hisse Senetleri

Yeni taahhüt veya ödeme yolu ile çıkarılan, diğer bir deyişle bedelli artırıma konu olan hisseler ya kuruluş aşamasında çıkarılırlar ya da sermaye artırımlarında, rüçhan hakkı kullanımıyla eski ortaklar tarafından veya halka arz yoluyla üçüncü kişiler tarafından satın alınırlar. Bu hisseler karşılığında ortaklık dışı kaynaklardan ortaklığa ödeme yapılmış olur.

Yedek akçe, dağıtılmamış kâr, yeniden değerlendirme değer artışı fonu, gayrimenkul satış kazançları veya iştiraklerdeki değer artışlarının sermayeye eklenmesi nedeniyle çıkarılacak hisse senetleri için yeni bir

ödeme veya yeni bir taahhüde gerek yoktur. Burada aslında mevcut payların değerleri yükseltilmekte ve gerçekte iç kaynaklardan bir ödeme yapılmaktadır. Bu durumda yeni hisse senetleri eskisinin uzantısı olduğundan bedelsiz hisse senetleri edinme hakkı eski ortaklara yani pay sahiplerine aittir.

- Primli ve Primsiz Hisse Senetleri

Türk hukuk sisteminde nominal değeri bulunmayan hisse senedi ihracı sözkonusu değildir. Öte yandan TTK 286. maddeye göre de itibari (nominal) değerinden aşağı bir bedelle de hisse senedi ihraç edilemez. Üzerinde yazılı değer ile ihraç edilen hisse senetlerine primsiz, nominal değerlerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen hisse senetlerine primli hisse senedi denir. Primli hisse senedi ihracı için ya esas sözleşmede hüküm bulunmalı ya da genel kurul tarafından karar alınmalıdır. Kayıtlı sermaye sisteminde ise, esas sözleşme ile yetki verilmiş olmak üzere, yönetim kurulu kararı ile primli hisse ihraç edilebilir. Primli hisse ihraç edilmesi halinde oluşacak emisyon primleri vergiye tabi olmaktadır.

- Kurucu ve İntifa Hisse Senetleri

Kurucu hisse senetleri, belli bir sermaye payını temsil etmediği gibi, şirketin yönetimine katılma hakkını da vermez. Bu durumda kuruluş hizmeti karşılığı olmak üzere, ana sözleşme

hükümleri gereğince, şirket karının bir kısmını iştirak hakkı temin etmek üzere ve daima kurucuların adlarına yazılı olmak şartıyla ihraç edilir. (TTK m. 402) intifa hisse senetleri, şirket genel kurulunun alacağı kararla bazı kimselere çeşitli hizmetler ve alacak karşılığı olarak kuruluştan sonra verilen ve sermaye payını temsil etmeyen hisse senetleridir. Şirket kârından kanuni yedek akçe ayrıldıktan sonra bütün hisselerle ödenmiş sermayenin %5'i oranında kanuni birinci temettü ödenmeden, gerek imtiyazlı hisselerle, gerekse sermaye payını temsil etmeyen kurucu ve intifa hisse senetlerine özel temettü ödenmez, ödenebilecek miktar da kalan kârın %10'unu geçemez. (TTK md. 298) (4)

IV- KÂR PAYLARININ VERGİLENDİRİLMESİ (Temettü Geliri)

Hisse senetlerinin sahibine sağladığı temettü veya diğer bir değişle kâr payları GVK 75 maddesi 1 numaralı bendinde menkul sermaye iradı sayılmıştır.

1- Gerçek Kişiler Açısından Kar Paylarının Vergilendirilmesi

a) 1993 Takvim Yılında Tam Mükellef Gerçek Kişiler Açısından Kâr Paylarının Vergilendirilmesi

GVK 85.nci maddesinde hisse senetleri kâr payı iradı için beyanname verilmeyeceği ve diğer gelirler nedeniyle beyanname verilse

(4) Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu.

bile bu gelirler beyannameye dahil edilmez hükmü yer almıştır. Ayrıca hisse senetleri kâr payları üzerinden GVK md. 94 uyarınca gelir vergisi tevkifatı yapılması söz konusu değildir.

b) 1994 ve Sonrasında Tam Mükellef Gerçek Kişiler Tarafından Elde Edilen Kâr Payları

Gelir vergisi Kanunun 85 nci maddesi uyarınca, mükellefler bu kanunun 2 nci maddesinde yazılı kaynaklardan bir takvim yılı için elde ettikleri kazanç ve iratlar için kanunda aksine hüküm olmadıkça yıllık beyanname vermeye bu kazanç ve iradları yıllık beyannamelerinde toplamaya mecburdurlar. Anılan maddenin 3946 sayılı kanun ile değiştirilmeden önceki ikinci fıkrasına göre, 75 nci maddenin ikinci fıkrasının 1, 2 (adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr payları hariç) ve 3 ncü bentlerinde sayılan kâr payları için beyanname verilmemekte ve diğer gelirler için beyanname verildiği durumda ise beyannameye dahil edilmemekte idi. Kurumlardan elde edilen kâr paylarının vergilendirilmemesi, esas itibarıyla, kurumlar vergisi oranının %46 olmasına ve bu oranın kâr payı elde eden gerçek kişilerin vergilerini de içerdiği varsayımına dayanmaktaydı. 3946 sayılı Kanun ile kurumlar vergisi oranı 1.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %25'e indirilmiştir.

Bu değişikliğe paralel olarak, Gelir Vergisi Kanunun yukarıda bahsedilen 85 nci maddesinin ikinci fık-

rası da değiştirilmiş ve kurumlardan elde edilen kâr paylarının da yıllık beyanname ile beyanı ve beyannamede toplanması esası getirilmiştir. Bu düzenleme, 1.1.1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (191 nolu GVGT)

GVK 86 ve 87 maddelerinde 3946 sayılı kanunla yapılan değişiklikle kurumlardan elde edilen temettülerin beyanı bazı hallerde zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca tam mükellef gerçek kişiler için vergi alacağı müessesesi tahsis edilmiştir.

Vergi Alacağının Tanımı

Tam mükellefiyete tabi kurumlarca;

1- Tam mükellefiyete tabi gerçek kişilere dağıtılan kâr paylarının,

2- Adi ortaklıklara, kollektif ve adi komandit şirketlere dağıtılan kâr paylarının,

3- Eshamlı komandit şirketlere dağıtılan kâr paylarından bu şirketlerin komandite ortaklarına isabet eden kısmın, 1/3'ü, bunların vergi alacağını teşkil eder.

Yatırım fonlarının katılma belgeleri ile yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları için vergi alacağı hesaplanmaz. (Mükerrer madde 75)

GVK madde 86'ya göre aşağıdaki hallerde gelir toplanmaz ve yıllık beyanname verilmez.

a) Tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretlerden (birden fazla işverenden ücret alan ve ücretlerinin gayri safi

tutarları toplamı 225 milyon TL'sını (94/6300 sayılı kararla değişen 1995 yılı gelirlerine uygulanmak üzere 450 milyon TL), (95/7593 sayılı kararla değişen 1996 yılı gelirlerine uygulanmak üzere 900 milyon TL.) aşan hizmet erbabının ücretleri hariç).

b) Tamamı tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı 900 milyon TL'sını (1996 için) aşmayan, arizi serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ve vergi alacağı dahil olmak üzere kurumlardan elde edilen kâr paylarından,

c) Götürü usulde vergilendirilen ücretler, ticari ve mesleki kazançlardan,

d) Yukarıda sayılan kazanç ve iratların bir kaçı veya tamamından ibaret ise,

GVK madde 87'ye göre Türkiye'de yerleşik kişilerin vergiye tabi yıllık kazanç ve iratları toplamı 900 milyon (1996 için) TL'sını aşmıyorsa, bu kazanç ve iratlardan vergisi tevkif yoluyla kesilmiş bulunan ücretler, arizi serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları, vergi alacağı dahil olmak üzere kurumlardan elde edilen kâr payları, götürü usulde vergilendirilmiş bulunan ticari, mesleki kazançlar ve ücretlerini beyannameye ithal etmeleri ihtiyaridir.

900 milyon TL'lık haddin hesabında, birden fazla işverenden

ücret alan ve ücretlerinin gayrisafi tutarları toplamı 900 milyon TL'sını aşan hizmet erbabının ücretleri hariç olmak üzere; ücretler, götürü usulde tespit edilen ticari ve mesleki kazançlar, kazanç ve iradların istisna hadleri içinde kalan kısımları dikkate alınmaz.

ÖRNEK 1:

Türkiye'de yerleşik bir gerçek kişinin 1995 takvim yılında elde ettiği gelir aşağıdadır.

Temettü : 300.000.000

(Türkiye'de yerleşik bir kurumdan elde edilmiştir.)

300.000.000.- TL.'lık temettü gelirine 1/3 vergi alacağının eklenmesiyle bulunan gelir 300.000.000.- + 100.000.000.- = 400.000.000.- TL.'na ulaşacağından bu gelir 450.000.000.- TL.'lık limitin altında kaldığından adı geçen gerçek şahıs vergi beyannamesi vermeyecektir.

ÖRNEK 2:

Aynı kişinin 450 milyon temettü geliri elde ettiğini varsaydığımızda temettü + vergi alacağı = toplam gelir (450+150=600) 600 milyon olur.

Vergi alacağı dahil toplam gelir 450 milyon TL'sını aştığından adı geçen kişi vergi beyannamesini verecektir.

1995 takvim yılı vergi oranlarını dikkate alırsak hesaplanan gelir vergisi 187.000.000.- TL. olacak bu indirim dikkate alındığında ödenecek gelir vergisi

187.000.000.- - 150.000.000.- =
37.000.000.- TL. olacaktır.

187.000.000.- TL.'lık gelir vergisi
üzerinden %10 fon payı ayrıca öde-
necektir.

ÖRNEK 3 :

(Z) limited şirketi 1995 yılı ka-
zancını 1996 yılında dağıtmış ve or-
tağı (Y)'ye 900.000.000.- TL. kâr payı
vermiştir. (Y)'nin başkaca geliri yok-
tur.

(Y)'nin elde ettiği menkul sermaye
iradı (kâr payı 900.000.000 + vergi
alacağı 300.000.000 =)
1.200.000.000.- TL. Gelir Vergisi
Kanunun 87 maddesi gereği ihtiyari
toplam hakkından faydalanmayacak
ve gelirini 1997 Mart ayında vereceği
yıllık beyanname ile beyan ede-
cektir.

Kâr payı	900.000.000.-
Vergi Alacağı	300.000.000.-
	1.200.000.000.-
Hesaplanan gelir vergisi	375.000.000.-
Mahsup (vergi alacağı)	300.000.000.-
Ödenecek Gelir vergisi	75.000.000.-
Fon payı (375.000.000 %10)	37.500.000.-
T O P L A M	102.500.000.-

ÖRNEK 4 :

Türkiye'de yerleşik bir başka ki-
şinin 1996 yılı gelirleri aşağıdaki gi-
bidir.

Kar payı (vergi alacağı dahil)	600.000.000.-
Ücret (tek işverenden elde edilmiştir.)	250.000.000.-
Kira geliri (tevkifata tabi)	400.000.000.-

Ücretlerden 62.500.000.- TL, kira
gelirlerinden de 100.000.000.- TL.
Gelir Vergisi kesilmiştir.

Söz konusu gerçek kişinin te-
mettû gelirleri (vergi alacağı dahil) ve
kira gelirlerinin toplamı (400.000.000
+ 600.000.000) = 1.000.000.000.-
TL. GVK'nun 87 nci maddesinde ya-
zılı ihtiyari toplam haddi
900.000.000.- TL.ni aştığından Mart
1997 ayında yıllık beyanname ve-
recek, vergi alacağı, ücret ve kiradan
kesilen stopaj indirilebilecektir.

ÖRNEK 5 :

(Y) ve (Z) gerçek kişileri adi or-
taklık şeklinde lokantacılık yapmakta
olup, (Y) ortağının payı %60, (Z) or-
tağının payı %40'dır.

Adi ortaklığın 1996 yılı ticari kârı
1.000.000.000.- TL. olup, iştiraki bu-
lunduğu (X) A.Ş.'den 750.000.000.-
TL. kâr payı almıştır.

Adi ortaklık elde ettiği (kâr payı
750.000.000.- + vergi alacağı
250.000.000.-) = 1.000.000.000.- TL.
menkul sermaye iradını hasılat kay-
dedecek, bu suretle 1996 yılı kazancı
2.000.000.000.- TL. olacaktır.

Bu durumda;

Adi ortaklardan ortak (Y), 1997
Mart ayında vereceği yıllık gelir vergisi
beyannamesinde (2.000.000.000 *
%60) = 1.200.000.000.- TL. ticari
kazanç beyan edecek, hesaplanan
gelir vergisinden payına düşen vergi
alacağı (250.000.000 * %60) =
150.000.000.- TL. mahsup ede-
cektir.

Adi ortaklardan ortak (Z), 1997
Mart ayında vereceği yıllık gelir vergisi
beyannamesinde (2.000.000.000 *

%40) = 800.000.000.- TL. ticari kazanç beyan edecek, hesaplanan gelir vergisinden payına düşen $(250.000.000 * \%40) = 100.000.000.-$ TL. vergi alacağını mahsup edecektir.

c) Dar Mükellef Gerçek Kişilerce Elde Edilen Kâr Paylarının Vergilendirilmesi :

Dar mükelleflerin gelirlerinin toplanmasına ve yıllık beyanname verilmesine ilişkin olarak ise bunların ücretleri, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarından vergi tevkifatı yapılmış olması kaydıyla, yıllık beyanname verilmeyecektir. (GVK md. 86/2-b) Ayrıca dar mükellefiyet esasında vergilendirilen ortaklar için vergi alacağı olmayacaktır. (5)

2- Tam ve Dar Mükellef Tüzel Kişiler Açısından Kâr Paylarının Vergilendirilmesi

a- 1993 Takvim Yılında Tam Mükellef Tüzel Kişilerce Elde Edilen Kâr Paylarının Vergilendirilmesi :

Dar ve tam mükellef kurumlarda bilançoya dahil hisse senetleri nedeniyle elde edilen kâr payları KVK md. 13/2'ye göre ticari kazanç olarak nitelendirilerek, GVK'nun ticari kazanç hükümleri uygulanacaktır. Bu nedenle kâr payları bir önceki bölümde açıklandığı üzere GVK'nun 3824 sayılı kanunu ile değişik Mükerrer 39. maddesi gereğince ticari kazançtan indirilecektir. Yine GVK

Md. 94/15 uyarınca tevkifat söz konusu değildir.

İştirak gelirleri ise öncelikle gelirin elde edildiği yılın hasılatına dahil edilecek, vergiye tabi kazancın tespitinde indirim olarak ele alınacaktır. Kurum kazancı sıfır veya zarar olsa dahi söz konusu istisna uygulanacaktır. 3946 sayılı Kanunda yürürlükten kaldırılmasına karşın GVK'nun mükerrer 39. md. 1993 yılına ait olan ve 1.1.1994'ten sonra beyan edilen kazançlar hakkında da uygulanacaktır. Bu gelirler 3946 ile değişmeden önceki GVK 94. madde uyarınca kurum bünyesinde tevkifata tabi tutulmayacak ve yine bu kanunla yürürlükten kaldırılan KVK mük. 25. madde hükmüne göre asgari kurumlar vergisine tabi tutulmayacaktır.

ÖRNEK 6 :

(Z) A.Ş.'nin 1993 yılına ilişkin olup, 1994 yılı Nisan ayında beyan ettiği kurum kazancı 400.000.000.- TL'dir. Bu kazancı içinde başka bir kurumdan alınan 200.000.000.- TL. Kâr Payı (iştirak kazancı) mevcuttur. Bu durumda anılan şirketin 1993 yılı beyanı aşağıdaki şekilde olacaktır.

Kurum kazancı	400.000.000.-
İndirimler	- -
İştirak kazancı	200.000.000.-
Kurumlar vergisi matrahı	200.000.000.-
Hesaplanan Kurumlar Vergisi	92.000.000.-
$(200.000.000 * \%46)$	

b- 1994 ve sonrasında Tam Mükellef Tüzel Kişilerce Elde Edilen Kâr Paylarının Vergilendirilmesi :

Tam mükellef kurumlar için vergi

alacağı söz konusu olmayacaktır. Kurumların elde ettikleri kâr payı yeni bir düzenlemeyle (KVK md. 8/1) iştirak kazancı istisnası olarak kurumlar vergisi matrahına dahil edilmeyecektir. Çünkü kurumların tam mükellef başka bir kuruma ortak olması halinde elde edilen iştirak kazançları daha önce iştiraki bulunduğu kurum bünyesinde vergilendirilmiş olduğu için çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla istisna kapsamına alınmıştır.

İştirak kazançları KVK'nun 8 nci maddesi 1 nci bendinde kurumlar vergisinden müstesna kazanç olarak yeniden düzenlenmiştir. "Kurumların, tam mükellefiyete tabi bir başka kurumun sermayesine iştiraklerden elde ettikleri kazançları" kurumlar vergisinden müstesnadır.

Ayrıca kurumların dar mükellef kurumlardan veya yurtdışında bulunan şirketlerdeki iştiraklerinden elde ettikleri kâr payları bu istisna kapsamında değerlendirilmeyecek ve kurumlar vergisine tabi tutulacaktır. (6)

3946 sayılı yasa ile GVK'nun 75 ve 94 ncü maddelerinde yapılan değişiklikler çerçevesinde KVK uyarınca yıllık ve özel beyanname veren kurumlar, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazançlarına kanunen kabul edilmeyen giderleri ekledikten sonra bulacakları tutardan varsa iştirak kazançları, yattırım indirimi ve katılma fonu giderleri

ile hesapladıkları kurumlar vergisi ve fon payını düşecekler, böylece sap-
tanılan menkul sermaye iratları üze-
rinden dağıtılsın dağıtılmasın GVK
94/6-b maddesi uyarınca vergi tev-
kifatı yapacaklardır.

ÖRNEK 7 :

Başka bir kurumda iştiraki bu-
lunan (Y) A.Ş.'nin 1995 yılı kurum
kazancı 600.000.000.- TL.'dir. Bunun
200.000.000.- TL.'sını iştirak kazancı
oluşturmaktadır. Bu durumda (Y)
A.Ş.'nin ödeyeceği kurumlar vergisi
ile GVK 94/6-b uyarınca yapacağı
tevkifata konu stopaj şu şekilde he-
saplanacaktır.

Kurum kazancı	600.000.000.-
İstisna tutarı	<u>200.000.000.-</u>
(İştirak kazancı 200.000.000.-)	
Kurumlar vergisi matrahı	400.000.000.-
Hesaplanan Kurumlar Vergisi	100.000.000.-
(400.000.000 * %25)	
Gelir Vergisi Tevkifatı Matrahı	300.000.000.-
(400.000.000 - 100.000.000.-)	

c) 1993 Takvim Yılında Dar Mükellef Tüzel Kişilerce Elde Edilen Kâr Paylarının Vergilendirilmesi :

Türkiye'de daimi temsilcisi veya şubesi aracılığıyla faaliyette bulunan dar mükellef kurumların bu fa-
aliyetlerine bağlı olarak 1993 yılında
elde ettikleri hisse senetleri kâr pay-
ları için yukarıda tam mükellef için
yaptığımız açıklamalar geçerlidir. Öte
yandan Türkiye'de daimi temsilcisi
veya işyeri bulunmayan dar mükellef
kurumlar ise, sahip oldukları hisse
senetleri dolayısıyla kâr payı elde et-
meleri halinde söz konusu gelirlerini

(6) Mustafa Aydın, Maliye ve Sigorta Yorumları, sayı:175.

hiç bir şekilde beyan etmeyeceklerdir. Başka bir anlatımla, iştirak edilen kurum nezdinde yapılan %46 vergileme ile yetinilecektir.

d- 1994 ve Sonraki Yıllarda Dar Mükellef Tüzel Kişilerce Elde Edilen Kâr Paylarının Vergilendirilmesi:

3946 sayılı yasa ile değiştirilen KVK'nun 8 nci maddesinde, kurumların tam mükellefiyete tabi bir başka kurumun sermayesine iştiraklerinden elde ettikleri kazançların, kurumlar vergisinden istisna olduğu ve bu istisnadan dar mükellefiyete tabi kurumlarında yararlanacağı bildirilmiştir.

Dolayısıyla tam mükellef kurumlar için yapılan açıklamalar burada da geçerlidir ve Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükellef kurumların işletmelerine kayıtlı hisse senetlerinden elde ettikleri kâr payları, kurum kazancı sıfır veya zarar dahi olsa indirim konusu yapılacaktır. Türkiye'de bir işyeri veya daimi tem-

silcisi olmayan dar mükellef kurumlar tarafından elde edilen kâr paylarının ise yıllık ya da özel beyanname ile beyan edilme zorunluluğu bulunmamaktadır (7)

e- Katılma İntifa Senetleri ve Geçici İlmuhaberlerin Kâr Paylarının Vergilendirilmesi:

GVK'nun 75 nci maddesinin ikinci fıkrasının 1 nolu bendi ile hisse senetleri kâr payları parentez içi hükümle de "pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler" ile "kurum hisse senetleri kâr payları ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kâr payları" menkul sermaye iradi sayılmıştır.

Bu hükümle, ilmuhaber kâr payları ile intifa senetleri kâr payları, hisse senetleri kâr payları ile aynı nitelikte kabul edilmiştir. Bu nedenle ilmuhaber kâr payları ile intifa senetleri kâr payları hisse senetleri kâr payları gibi vergilendirilir.

(7) Algin Harmandar, Vergi Dünyası, Nisan 1994, s.39-42.